

TAALOPLEIDING SILIAKUS

Beknopte spelling- en stijl leer

Auteur F. Siliakus
© oktober 2020

Inhoud

Spelling	4
1. Uitgangspunten van onze spelling	5
2. Het zelfstandig naamwoord	8
3. Het bijvoeglijk naamwoord	13
4. De vervoegingen	15
5. Samenstellingen en afleidingen	21
6. Hoofdletters, leestekens en bastaardwoorden	25
Stijl	33
7. Lijdende vorm, congruentie en inversie	34
8. Samentrekking, beknopte zin en ellips	38
9. Dubbelvormen, haplografie en hiaat	42
10. Prolepsis, anakoloet en opposities	46
11. Subjectspreferentie, barbarisme en litotes	61
12. Tangconstructies, voornaamwoordelijke aanduiding	63

SPELLING LEER

1. Uitgangspunten van onze spelling

1.1 Inleiding

De Nederlanders zijn in hun hele geschiedenis altijd druk in de weer geweest met het reglementeren en aanpassen van hun spelling. Ofschoon in de Middeleeuwen en ten tijde van beroemde schrijvers in de 17^e eeuw als Vondel, Hooft en Huygens er nog geen officiële spelling was, kunnen we zien dat in de geschriften uit zowel de Middeleeuwen als de 17^e eeuw grote overeenstemming in spelling gevonden wordt. De eerste die een poging deed tot reglementering was Hendriks Laurensz. Spiegel (1549 – 1612). Hij was de auteur van de eerste moderne Nederlandstalige grammatica: de Twee-spraak van de Nederduytsche letterkunst (1584). In de tijd van de Bataafse Republiek (1795 – 1806) verscheen de spelling Siegenbeek, die tot 1863 in gebruik is geweest. In het genoemde jaar werd deze spelling vervangen door de spelling van De Vries en Te Winkel. Tijdens de 18^e eeuw en de 1e helft van de 19e eeuw werd deze spelling in grote lijnen door alle auteurs gevolgd. Vlak na de Tweede Wereldoorlog, nl. in 1947, werd door de toenmalige minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Hendrik Pieter Marchant (1869 – 1956), een nieuwe spelling ingevoerd, ook wel de spelling-Marchant genoemd. In het kader van deze spelling heeft een Nederlands-Belgische commissie van deskundigen een nadere regeling ontworpen die sinds 1954 is vastgelegd in de Woordenlijst van de Nederlandse Taal, het zg. Groene Boekje.

De laatste spellingwijziging dateert van 1996 toen met het Koninklijk Besluit van 19 juni (Staatsblad 394) het daarvoor zo belangrijke onderscheid tussen voorschriftspelling en voorkeursspelling werd opgeheven, en de schrijfwijze van vreemde woorden, en m.n. Engelse woorden, in het Nederlands werd vastgesteld.

1.2 Beginselen

De basis van ons spellingsysteem wordt gevormd door een drietal beginselen en twee regels voor het verdubbelen en verenken van tekens.

Het beginsel van de standaarduitspraak

Dit beginsel schrijft voor dat een woord geschreven wordt met de klanken die men hoort in de meest gebruikelijke uitspraak van een woord. Zo schrijven we ‘het orgel’ en niet ‘teurgel’.

Het beginsel van de standaarduitspraak geldt als basisbeginsel. Het wordt aangevuld c.q. ingeperkt door de twee volgende beginselen.

Het beginsel van vormovereenkomst

Dit beginsel houdt in dat we een woord in diverse situaties op dezelfde wijze schrijven. Dit geldt ook voor voorvoegsels, achtervoegsels en de stam van woorden. Neem het woord ‘hand’ dat in de volgende gevallen gelijkvormig geschreven wordt: handen, handig, handje. Ook houdt dit beginsel in dat woorden die op overeenkomstige wijze zijn gevormd, vervolgens op overeenkomstige wijze worden geschreven. Neem het woord kabinetsvoorstel en het woord kabinetsstandpunt. We horen in dat laatste geval maar één |s|, doch we schrijven er twee omdat we in ‘kabinetsvoorstel’ een verbindings-s uitspreken.

Het beginsel van etymologie

Volgens dit beginsel richten we ons bij sommige woorden naar de schrijfwijze van vroeger. Zo horen we in de woorden, “zij zei” twee keer dezelfde klank, maar geven wij deze telkens verschillend weer. In een eerdere taalfase spraken we het eerste woord uit als |“zie”|. In bepaalde dialecten wordt ‘zij’ nog steeds als |zie| uitgesproken. Het is duidelijk dat dit beginsel eigenlijk een stuk traditionalisme in de spelling vertegenwoordigt.

1.3 Twee regels

De regels voor verdubbeling en verenkeling

Het bestaan van deze twee regels houdt verband met het feit dat we in onze taal letters tekortkomen. We hebben 26 letters in ons alfabet, maar wij hebben veel meer klanken. Dit verklaart dat één letter soms voor wel drie klanken gebruikt

kan worden: let op de c-klank in de volgende woorden: calcium, schoon, politicus, citrus. Het aantal tekens kan worden uitgebreid door verdubbeling en verenkeling.

Verdubbeling

Een tussenmedeklinker (medeklinker tussen twee klinkers) wordt verdubbeld als een korte klinker voorafgaat: hokken, potten, dassen, sletten, bussen. De eerste lettergreep noemen we gesloten (hij eindigt op een medeklinker).

Verenkeling

Een lange klinker wordt één keer geschreven in een woord waarin deze in een open lettergreep voorkomt (een lettergreep die eindigt op een klinker): tonen, banen, zeven, vuren.

Beide regels laten zich vangen in de volgende basisregel met twee zijden:

In een open lettergreep met een lange klinker schrijven we één teken (la, banen, vuren); in een gesloten lettergreep met een langer klinker schrijven we twee tekens (laat, rook, duur).